

Методичні рекомендації
для самостійного вивчення теми
“Спеціально уповноважені суб’єкти у сфері протидії корупції,
їх основні функції та завдання. Вищий антикорупційний суд”

Для забезпечення дієвості та ефективності антикорупційної політики держави, виконання основних завдань з протидії корупційним проявам надзвичайно важливим є чітке визначення суб’єктів запобігання корупції.

Так, статтею 1 Закону України “Про запобігання корупції” (далі - Закон) визначені спеціально уповноважені суб’єкти у сфері протидії корупції, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення чи пов’язані з ними правопорушення, це:

1. Органи прокуратури;
2. Органи Національної поліції;
3. Національне антикорупційне бюро України;
4. Національне агентство з питань запобігання корупції.

1. Органи прокуратури (Спеціалізована антикорупційна прокуратура)

Відповідно до статті 7 Закону України “Про прокуратуру” до системи прокуратури України входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі - САП) як спеціальний антикорупційний орган.

Генеральний прокурор утворює САП, визначає її структуру та штат (кількість персоналу) за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України. При цьому керівник САП підпорядкований безпосередньо Генеральному прокуророві і є його заступником.

Відповідно до наказу Генерального прокурора України від 05.03.2020 № 125 до основних завдань та функцій САП відноситься

1. Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України.
2. Виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
3. Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду.
4. Підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, розслідуваних Національним антикорупційним бюро України.
5. Забезпечення в межах компетенції відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями.

6. Забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження.

7. Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

8. Здійснення у межах реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародного співробітництва.

2. Органи Національної поліції

До основних завдань Національної поліції віднесено виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень при виконанні покладених на неї завдань щодо здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Слідчі органи Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування (Державне бюро розслідувань та Національне антикорупційне бюро України).

Відповідно до статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) органи внутрішніх справ Національної поліції мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за статтями 172⁴ – 172⁹ КУпАП, які віднесені до так званих адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Також, поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах.

3. Національне антикорупційне бюро України

Національне антикорупційне бюро України (Далі - НАБУ) є державним правоохоронним органом, на який покладається запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також недопущення вчинення нових.

Правові основи організації та діяльності НАБУ визначено Законом України “Про Національне антикорупційне бюро України”.

Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366², 366³, 368, 368⁵, 369, 369², 410 Кримінального кодексу України (далі - ККУ), якщо наявна хоча б одна з таких умов:

1) злочин вчинено спеціальним суб'єктом (перелік наведено у підпункті 1 частині 5 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПКУ);

2) розмір предмета кримінального правопорушення, передбаченого статтями 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 368, 369, 369² ККУ, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення;

- предмет кримінального правопорушення або розмір завданої шкоди у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 191, 206², 209, 210, 211, 364, 410 ККУ, у дві тисячі і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення (якщо кримінальне правопорушення вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);

3) кримінальне правопорушення, передбачене статтею 369, частиною 1 статті 369² ККУ, вчинено щодо службової особи, визначеної у частині 4 статті 18 ККУ або у пункті 1 частини 5 статті 216 КПКУ.

4. Національне агентство з питань запобігання корупції

Відповідно до статті 4 Закону національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

НАЗК працює за такими напрямками:

1. аналізує ситуацію з корупцією в Україні та розробляє відповідну Антикорупційну стратегію та державну програму з її реалізації, а також координує виконання цих документів;

2. виявляє корупційні норми у законодавстві та проектах актів;

3. контролює дотриманням правил етичної поведінки, законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців;

4. координує та надає методичну допомогу державним органам та органам місцевого самоврядування у виявленні та усуненні корупціогенних ризиків у їх діяльності, погоджує та контролює виконання антикорупційних програм у цих органах;

5. контролює та перевіряє декларації публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя;

6. стежить за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів та

достовірністю включених до них відомостей, розподіляє виділені з державного бюджету кошти на фінансування статутної діяльності політичних партій;

7. співпрацює з викривачами корупції, надає їм правовий та інший захист;

8. адмініструє:

- єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

- єдиний державний реєстр фінансових звітів політичних партій.

Крім того, НАЗК співпрацює з іншими державними органами для реалізації антикорупційної політики України.

З метою виконання покладених на нього завдань НАЗК має такі права:

1) одержувати інформацію;

2) мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів;

3) здійснювати навчання з питань запобігання і протидії корупції;

4) приймати обов'язкові до виконання нормативно-правові акти;

5) отримувати заяви, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог Закону;

6) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах;

7) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених Законом;

8) отримувати письмові пояснення;

9) звертатися до суду із позовами;

10) ініціювати проведення службового розслідування;

11) складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (статті 172⁴-172⁹, 188⁴⁶, 212¹⁵, 212²¹ КупАП).

Вищий антикорупційний суд

Також до системи суб'єктів протидії корупції в Україні можна віднести Вищий антикорупційний суд.

Правову основу організації діяльності Вищого антикорупційного суду (далі - ВАКС) становлять Конституція України, Закон України "Про судоустрій і статус суддів", Закон України "Про Вищий антикорупційний суд" та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Завданням ВАКС є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях (стаття 3 Закону України "Про Вищий антикорупційний суд").

Відповідно до законодавства ВАКС:

- здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях;

- аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності ВАКС, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті.

Юрисдикція (підсудність) ВАКС поширюється на всю територію України.